

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України «КПІ» імені Ігоря Сікорського
Кафедра обчислювальної техніки ФІОТ

ЗВІТ
з лабораторної роботи №6
з навчальної дисципліни «МЕТОДИ ОБЧИСЛЕННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ
ЕКСПЕРИМЕНТУ»

Тема:
« Проведення трьохфакторного експерименту при використанні рівняння
регресії з квадратичними членами »

Виконав:
студент 2-го курсу ФІОТ
групи ІО-91
Денисенко М. О.
Варіант - 7

Перевірив:
Регіда П. Г.

Київ 2021

Мета: Провести трьохфакторний експеримент і отримати адекватну модель – рівняння регресії, використовуючи рототабельний композиційний план.

Завдання:

1. Ознайомитися з теоретичними відомостями.
2. Вибрати з таблиці варіантів і записати в протокол інтервали значень x_1 , x_2 , x_3 . Обчислити і записати значення, відповідні кодованим значенням факторів +1; -1; + ; - ; 0 для 1, 2, 3.
3. Значення функції відгуку знайти за допомогою підстановки в формулу:
 $y_i = f(x_1, x_2, x_3) + \text{random}(10) - 5$, де $f(x_1, x_2, x_3)$ вибирається по номеру в списку в журналі викладача.
4. Провести експерименти і аналізуючи значення статистичних перевірок, отримати адекватну модель рівняння регресії. При розрахунках використовувати натуральні значення факторів.
5. Зробити висновки по виконаній роботі.

107	-5	15	-15	35	15	30	$3,9+5,6*x_1+7,9*x_2+7,3*x_3+2,0*x_1*x_1+0,5*x_2*x_2+4,2*x_3*x_3+1,5*x_1*x_2+0,1*x_1*x_3+9,9*x_2*x_3+5,3*x_1*x_2*x_3$
-----	----	----	-----	----	----	----	---

Код програми:

```
import math
import random
from decimal import Decimal
from itertools import compress
from scipy.stats import f, t
import numpy
from functools import reduce

SYMBOLS = ['\u2219', '\u00B2', '\u2260', '\u2248']
# [0] - 'знак умножения', [1] - 'степень квадрат', [2] - 'не равно', [3] - 'примерно равно',

COLUMNS = ["X1", "X2", "X3", "X1X2", "X1X3", "X2X3", "X1X2X3", f"X1{SYMBOLS[1]}",
f"X2{SYMBOLS[1]}", f"X3{SYMBOLS[1]}"]

x1min = -5
x1max = 15
x2min = -15
x2max = 35
x3min = 15
x3max = 30

x01 = (x1min + x1max) / 2
x11 = -1.73 * (x1max - x01) + x01
xL1 = -1.73 * (x1max - x01) + x01
x02 = (x2min + x2max) / 2
x12 = -1.73 * (x2max - x02) + x02
xL2 = -1.73 * (x2max - x02) + x02
x03 = (x3min + x3max) / 2
x13 = -1.73 * (x3max - x03) + x03
xL3 = -1.73 * (x3max - x03) + x03
```

```

norm_plan_raw = [[-1, -1, -1],
                 [-1, 1, 1],
                 [1, -1, 1],
                 [1, 1, -1],
                 [-1, -1, 1],
                 [-1, 1, -1],
                 [1, -1, -1],
                 [1, 1, 1],
                 [-1.73, 0, 0],
                 [1.73, 0, 0],
                 [0, -1.73, 0],
                 [0, 1.73, 0],
                 [0, 0, -1.73],
                 [0, 0, 1.73]]

```

```

natur_plan_raw = [[x1min, x2min, x3min],
                  [x1min, x2max, x3max],
                  [x1max, x2min, x3max],
                  [x1max, x2max, x3min],
                  [x1min, x2min, x3max],
                  [x1min, x2max, x3min],
                  [x1max, x2min, x3min],
                  [x1max, x2max, x3max],
                  [x11, x02, x03],
                  [x11, x02, x03],
                  [x01, x12, x03],
                  [x01, xL2, x03],
                  [x01, x02, x13],
                  [x01, x02, xL3],
                  [x01, x02, x03]]

```

```

def regression_equation(x1, x2, x3, coefficients, importance=None):
    if importance is None:
        importance = [True] * 11
    factors_array = [1, x1, x2, x3, x1 * x2, x1 * x3, x2 * x3, x1 * x2 * x3, x1 ** 2, x2 ** 2, x3 ** 2]
    return sum([el[0] * el[1] for el in compress(zip(coefficients, factors_array), importance)])

```

```

def func(x1, x2, x3):
    # 3.9 + 5.6*x1 + 7.9*x2 + 7.3*x3 + 2.0*x1*x1 + 0.5*x2*x2 + 4.2*x3*x3 + 1.5*x1*x2 + 0.1*x1*x3 + 9.9*x2*x3
    + 5.3*x1*x2*x3;
    coefficients = [3.9, 5.6, 7.9, 7.3, 2, 0.5, 4.2, 1.5, 0.1, 9.9, 5.3]
    return regression_equation(x1, x2, x3, coefficients)

```

```

def generate_factors_table(raw_array):
    raw_list = [row + [row[0] * row[1], row[0] * row[2], row[1] * row[2], row[0] * row[1] * row[2]] +
                list(map(lambda x: x ** 2, row)) for row in raw_array]
    return list(map(lambda row: list(map(lambda el: round(el, 3), row)), raw_list))

```

```

def generate_y(m, factors_table):
    return [[round(func(row[0], row[1], row[2])) + random.randint(-5, 5), 3) for _ in range(m)] for row in factors_table]

```

```

def print_matrix(m, N, factors, y_vals):
    labels_table = list(map(lambda x: x.ljust(10), COLUMNS + [f"Y{i + 1}" for i in range(m)]))
    rows_table = [list(factors[i]) + list(y_vals[i]) for i in range(N)]
    print("\nМатриця планування для натуралізованих факторів:")
    print(" ".join(labels_table))

```

```
print("\n".join([" ".join(map(lambda j: "{:<10}".format(j), rows_table[i])) for i in range(len(rows_table))]))
print("\t")
```

```
def print_equation(beta_coefficients):
    ind = [[1, 2], [1, 3], [2, 3]]
    equation = str(round(beta_coefficients[0], 3))
    for i in range(1, 11):
        sign = " + " if beta_coefficients[i] > 0 else " - "
        if i < 4:
            equation += f"{{sign}}{{abs(round(beta_coefficients[i], 3))}}{SYMBOLS[0]}x{i}"
        elif i < 7:
            equation += "{0}{1:.3f}{2}x{3}{2}x{4}".format(sign, abs(beta_coefficients[i]), SYMBOLS[0], ind[i - 4][0],
                                                         ind[i - 4][1])
        elif i == 7:
            equation += "{0}{1:.3f}{2}x1{2}x2{2}x3".format(sign, abs(beta_coefficients[i]), SYMBOLS[0])
        else:
            equation += f"{{sign}}{{abs(round(beta_coefficients[i], 3))}}{SYMBOLS[0]}x{i - 7}{SYMBOLS[1]}"
    print("Рівняння регресії: y = " + equation)
```

```
def set_factors_table(factors_table):
    def x_i(i):
        with_null_factor = list(map(lambda x: [1] + x, generate_factors_table(factors_table)))
        res = [row[i] for row in with_null_factor]
        return numpy.array(res)
    return x_i
```

```
def m_ij(*arrays):
    return numpy.average(reduce(lambda accum, el: accum * el, list(map(lambda el: numpy.array(el), arrays))))
```

```
def find_coefficients(factors, y_vals):
    x_i = set_factors_table(factors)
    coefficients = [[m_ij(x_i(column), x_i(row)) for column in range(11)] for row in range(11)]
    y_numpy = list(map(lambda row: numpy.average(row), y_vals))
    free_values = [m_ij(y_numpy, x_i(i)) for i in range(11)]
    beta_coefficients = numpy.linalg.solve(coefficients, free_values)
    return list(beta_coefficients)
```

```
def get_cochran_value(f1, f2, q):
    partResult1 = q / f2
    params = [partResult1, f1, (f2 - 1) * f1]
    fisher = f.isf(*params)
    result = fisher / (fisher + (f2 - 1))
    return Decimal(result).quantize(Decimal('.0001')).__float__()
```

```
def cochrans_criteria(m, N, y_table):
    print(f"\nПеревірка рівномірності дисперсій за критерієм Кохрена: m = {m}, N = {N}")
    y_variations = [numpy.var(i) for i in y_table]
    max_y_variation = max(y_variations)
    gp = max_y_variation / sum(y_variations)
    f1 = m - 1
    f2 = N
    q = 0.05
    gt = get_cochran_value(f1, f2, q)
    print(f"Gp = {gp}; Gt = {gt}; f1 = {f1}; f2 = {f2}; q = {q}")
    if gp < gt:
        print("Gp < Gt => дисперсії рівномірні")
        return True
```

```

else:
    print("Gp > Gt => дисперсії нерівномірні")
    return False

```

```

def get_student_value(f3, q):
    return Decimal(abs(t.ppf(q / 2, f3))).quantize(Decimal('.0001')).__float__()

```

```

def student_criteria(m, N, y_table, beta_coefficients):
    print(f"\nПеревірка значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стьюдента: m = {m}, N = {N} ")
    average_variation = numpy.average(list(map(numpy.var, y_table)))
    set_factors_table(natural_plan)
    variation_beta_s = average_variation / N / m
    standard_deviation_beta_s = math.sqrt(variation_beta_s)
    t_i = numpy.array([abs(beta_coefficients[i]) / standard_deviation_beta_s for i in range(len(beta_coefficients))])
    f3 = (m - 1) * N
    q = 0.05
    t_our = get_student_value(f3, q)
    importance = [ "важливий" if el > t_our else "неважливий" for el in list(t_i)]
    # print result data

    b_coef = "Оцінки коефіцієнтів  $\beta$ s:"
    for beta in beta_coefficients:
        b_coef += f" {round(beta, 3)}, "
    print(b_coef.rstrip(','))

    t_values = "Коефіцієнти ts:"
    for t in t_i:
        t_values += f" {round(t, 3)}, "
    print(t_values.rstrip(','))

    print(f"f3 = {f3}; q = {q}; табл = {t_our}")
    beta_i = [ " $\beta$ s0", " $\beta$ s1", " $\beta$ s2", " $\beta$ s3", " $\beta$ s12", " $\beta$ s13", " $\beta$ s23", " $\beta$ s123", " $\beta$ s1.1", " $\beta$ s2.2", " $\beta$ s3.3"]
    for i in range(len(beta_i)):
        print(f"{beta_i[i]} - {importance[i]}")
    print_equation(beta_coefficients)
    return importance

```

```

def get_fisher_value(f3, f4, q):
    return Decimal(abs(f.isf(q, f4, f3))).quantize(Decimal('.0001')).__float__()

```

```

def fisher_criteria(m, N, d, x_table, y_table, b_coefficients):
    f3 = (m - 1) * N
    f4 = N - d
    q = 0.05
    theoretical_y = numpy.array([regression_equation(row[0], row[1], row[2], b_coefficients) for row in x_table])
    # print(theoretical_y)
    average_y = numpy.array(list(map(lambda el: numpy.average(el), y_table)))
    s_ad = m / (N - d) * sum((theoretical_y - average_y) ** 2)
    # print(s_ad)
    y_variations = numpy.array(list(map(numpy.var, y_table)))
    s_v = numpy.average(y_variations)
    f_p = float(s_ad / s_v)
    f_t = get_fisher_value(f3, f4, q)
    theoretical_values_to_print = list(zip(map(lambda x: "x1 = {0[1]:< 10} x2 = {0[2]:< 10} x3 = {0[3]:< 10}"
        .format(x), x_table), theoretical_y))

    print(f"\nПеревірка адекватності моделі за критерієм Фішера: m = {}, N = {} для таблиці
y_table".format(m, N))
    print("Теоретичні значення y для різних комбінацій факторів:")
    print("\n".join([f"{el[0]}: y = {el[1]}" for el in theoretical_values_to_print]))

```

```
print("Fp = {}, Ft = {}".format(f_p, f_t))
```

```
print("Fp < Ft => модель адекватна" if f_p < f_t else "Fp > Ft => модель неадекватна")  
return True if f_p < f_t else False
```

```
m = 3
```

```
N = 15
```

```
natural_plan = generate_factors_table(natur_plan_raw)
```

```
y_arr = generate_y(m, natur_plan_raw)
```

```
while not cochrans_criteria(m, N, y_arr):
```

```
    m += 1
```

```
    y_arr = generate_y(m, natural_plan)
```

```
print_matrix(m, N, natural_plan, y_arr)
```

```
coefficients = find_coefficients(natural_plan, y_arr)
```

```
print_equation(coefficients)
```

```
importance = student_criteria(m, N, y_arr, coefficients)
```

```
d = len(list(filter(None, importance)))
```

```
fisher_criteria(m, N, d, natural_plan, y_arr, coefficients)
```

Результат роботи:

Перевірка рівномірності дисперсій за критерієм Кохрена: m = 3, N = 15
Gr = 0.18357487922705312; Gt = 0.3346; f1 = 2; f2 = 15; q = 0.05
Gr < Gt => дисперсії рівномірні

Матриця планування для натуралізованих факторів:

X1	X2	X3	X1X2	X1X3	X2X3	X1X2X3	X1²	X2²	X3²	Y1	Y2	Y3
-5	-15	15	75	-75	-225	1125	25	225	225	4241.4	4246.4	4239.4
-5	35	30	-175	-150	1050	-5250	25	1225	900	13484.4	13485.4	13486.4
15	-15	30	-225	450	-450	-6750	225	225	900	-5028.6	-5035.6	-5027.6
15	35	15	525	225	525	7875	225	1225	225	28994.4	28999.4	28996.4
-5	-15	30	75	-150	-450	2250	25	225	900	8631.4	8635.4	8635.4
-5	35	15	-175	-75	525	-2625	25	1225	225	11566.4	11561.4	11564.4
15	-15	15	-225	225	-225	-3375	225	225	225	-2822.6	-2822.6	-2826.6
15	35	30	525	450	1050	15750	225	1225	900	46812.4	46818.4	46818.4
-12.3	10.0	22.5	-123.0	-276.75	225.0	-2767.5	151.29	100.0	506.25	275.899	276.899	276.899
-12.3	10.0	22.5	-123.0	-276.75	225.0	-2767.5	151.29	100.0	506.25	275.899	280.899	271.899
5.0	-33.25	22.5	-166.25	112.5	-748.125	-3740.625	25.0	1105.562	506.25	4536.856	4536.856	4530.856
5.0	53.25	22.5	266.25	112.5	1198.125	5990.625	25.0	2835.562	506.25	45978.331	45979.331	45976.331
5.0	10.0	9.525	50.0	47.625	95.25	476.25	25.0	100.0	90.726	2891.016	2897.016	2887.016
5.0	10.0	35.475	50.0	177.375	354.75	1773.75	25.0	100.0	1258.476	12373.551	12370.551	12372.551
5.0	10.0	22.5	50.0	112.5	225.0	1125.0	25.0	100.0	506.25	6738.525	6742.525	6743.525

Рівняння регресії: $y = -0.727 + 5.648 \cdot x_1 + 7.849 \cdot x_2 + 7.776 \cdot x_3 + 2.002 \cdot x_1 \cdot x_2 + 0.502 \cdot x_1 \cdot x_3 + 4.205 \cdot x_2 \cdot x_3 + 1.500 \cdot x_1 \cdot x_2 \cdot x_3 + 0.1 \cdot x_1^2 + 9.898 \cdot x_2^2 + 5.29 \cdot x_3^2$

Перевірка значимості коефіцієнтів регресії за критерієм Стюдента: m = 3, N = 15
Оцінки коефіцієнтів β s: -0.727, 5.648, 7.849, 7.776, 2.002, 0.502, 4.205, 1.5, 0.1, 9.898, 5.29
Коефіцієнти ts: 1.97, 15.299, 21.261, 21.062, 5.424, 1.36, 11.39, 4.062, 0.27, 26.811, 14.33
f3 = 30; q = 0.05; tтабл = 2.0423
 βs_0 - неважливий
 βs_1 - важливий
 βs_2 - важливий
 βs_3 - важливий
 βs_{12} - важливий
 βs_{13} - неважливий
 βs_{23} - важливий
 βs_{123} - важливий
 $\beta s_{1.1}$ - неважливий
 $\beta s_{2.2}$ - важливий
 $\beta s_{3.3}$ - важливий

Перевірка адекватності моделі за критерієм Фішера: m = 3, N = 15 для таблиці y_table
Теоретичні значення y для різних комбінацій факторів:
x1 = -15   x2 = 15   x3 = 75   : y = 4243.440945305957
x1 = 35   x2 = 30   x3 = -175   : y = 13483.866400648916
x1 = -15   x2 = 30   x3 = -225   : y = -5029.987184048215
x1 = 35   x2 = 15   x3 = 525   : y = 28995.988782050827
x1 = -15   x2 = 30   x3 = 75   : y = 8634.49902326149
x1 = 35   x2 = 15   x3 = -175   : y = 11563.141656026979
x1 = -15   x2 = 15   x3 = -225   : y = -2822.7119286699926
x1 = 35   x2 = 30   x3 = 525   : y = 46815.046860006005
x1 = 10.0   x2 = 22.5   x3 = -123.0   : y = 276.607623534238
x1 = 10.0   x2 = 22.5   x3 = -123.0   : y = 276.607623534238
x1 = -33.25   x2 = 22.5   x3 = -166.25   : y = 4532.796791227529
x1 = 53.25   x2 = 22.5   x3 = 266.25   : y = 45980.48402077464
x1 = 10.0   x2 = 9.525   x3 = 50.0   : y = 2891.185735087862
x1 = 10.0   x2 = 35.475   x3 = 50.0   : y = 12373.12787661715
x1 = 10.0   x2 = 22.5   x3 = 50.0   : y = 6741.522038364019
Fp = 2.491033788349346, Ft = 2.6896
Fp < Ft => модель адекватна

Process finished with exit code 0

Висновки:

Під час виконання лабораторної роботи було змодельовано трьохфакторний експеримент при використанні лінійного рівняння регресії, рівняння регресії з ефектом взаємодії та рівняння регресії з квадратичними членами, складено матрицю планування експерименту, було визначено коефіцієнти рівнянь регресії (натуралізовані та нормовані), для форми з квадратичними членами - натуралізовані, виконано перевірку правильності розрахунку коефіцієнтів рівнянь регресії. Також було проведено 3 статистичні перевірки(використання критеріїв Кохрена, Стюдента та Фішера) для кожної форми рівняння регресії. При виявленні неадекватності лінійного рівняння регресії оригіналу було

застосовано ефект взаємодії факторів, при неадекватності і такого рівняння регресії було застосовано рівняння регресії з квадратичними членами. Довірча ймовірність в даній роботі дорівнює 0.95, відповідно рівень значимості

$q = 0.05$.